

**MEMÒRIA DE LA INTERVENCIÓ ARQUEOLÒGICA PREVENTIVA AL
CARRER DEL CALL NÚM. 19 (BARCELONA)
(CODI MHCB : 275/04)**

Dates de la intervenció : 29 / 12 / 2004

Direcció: Adriana Vilardell Fernández

Barcelona, Març del 2006

INDEX

1.- Fitxa tècnica	pàg. 3
2.- Situació de la intervenció	pàg. 4
3.-Entorn geològic i geogràfic	pàg. 5 - 6
4.-Notícies històriques i intervencions anteriors	pàg. 7 - 8
5.-Motivacions de la intervenció i objectius	pàg. 9
6.-Metodologia emprada	pàg. 10
7.-Treballs realitzats	
- Descripció	pàg. 11-12
- Interpretació	pàg.12
8.-El material arqueològic recuperat	pàg. 13
9.-Conclusions	pàg. 14
10.-Bibliografia	pàg. 15
11.-Annexes	
- Fotografies	
- Figures	
- Fitxes d' Unitats Estratigràfiques	

1 : FITXA TÈCNICA

NOM DE LA INTERVENCIÓ	Carrer del Call, número 19
UBICACIÓ	Districte de Ciutat Vella Barcelona
COORDENADES UTM Fus31N amb Datum ED50 (UB/ITC)	X: 431236.1 Y:4581365.2 Z: 5.59 m.s.n.m.
CONTEXT	Zona urbana
TIPUS D'INTERVENCIÓ	Preventiva terrestre
CLASSE D'ACTIVITAT	Control arqueològic
EQUIP TÈCNIC	Direcció: Adriana Vilardell Fernández

2-. SITUACIÓ DE LA INTERVENCIÓ

L'edifici afectat per la present intervenció arqueològica preventiva es troba situat al carrer del Call número 19, baixos dreta, al districte de Ciutat Vella de Barcelona.

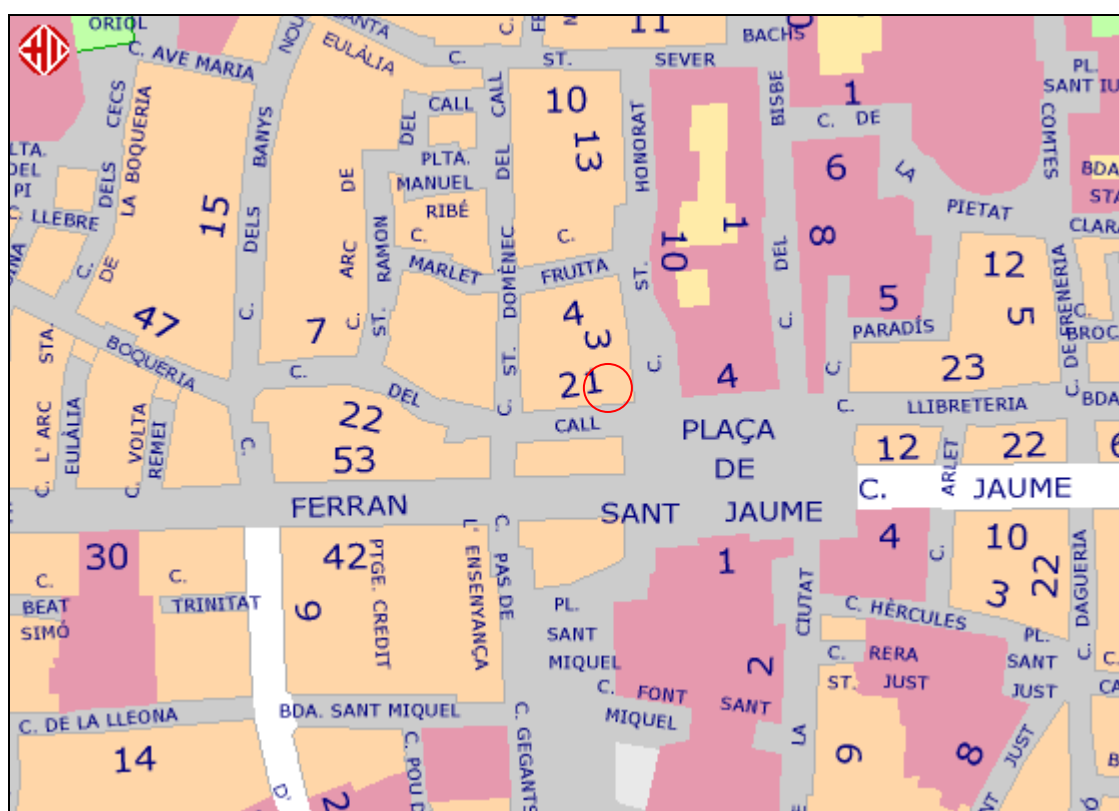

Figura 1 : Plànol de situació

3: ENTORN GEOLÒGIC I GEOGRÀFIC

La ciutat de Barcelona es troba dins d'un terme municipal que s'estén a la costa de la mar Mediterrània en una plana d'uns 5 km. d'amplària (l'extensió total del terme és de 91,41 km²), limitada al NW per la serra de Collserola, entre els sectors deltaics del Llobregat i el Besós. La seva funció de capital ha estat sens dubte afavorida per la situació geogràfica d'aquesta plana, on conflueixen els dos grans eixos de comunicació que travessen en direcció Nord-Sud la Catalunya central (el Llobregat i l'eix dels rius Besós-Congost-Ter) i que accedeixen a la ciutat a través del congost de Martorell el primer i del coll de Finestrelles, sota el turó de Montcada, el segon.

La falla, originada al moment de la fractura del Massís Catalano-Balear, dibuixà el que, a grans trets, havia de ser la costa catalana. Per això, el pla inclinat del peu de Collserola és de basament paleozoic i d'estructura tabular, havent estat afectat per tots els moviments orogènics alpins. En el miocè i el pliocè, damunt del sòcol paleozoic se sedimentaren dipòsits marins, dels quals són testimonis el seguit de turons suau anomenats. El Pla, que des de Collserola va baixant suaument i d'una manera regular, en el punt de contacte entre la Ciutat Vella i l'Eixample, es produeix una ruptura de continuïtat amb la presència d'un salt o esglaó d'uns vint metres, clarament visible en la morfologia urbana. Aquest tall va ser aprofitat per la defensa, recolzant-hi les muralles, o per a l'economia, instal·lant a les Moles diversos molins aprofitant el sallent. De l'esglaó cap a mar ja no hi ha sòcol de llicorella ni de granit, sinó un mantell al·luvial format per les aportacions de les rieres, dels torrents, dels deltes dels rius veïnals i el corrent litoral.

Així doncs, el Pla es pot dividir en tres sectors: El *Pla inclinat*, els *turons arran de mar*, i el *pla de baix*, que correspondria a la zona compresa entre l'esglaó i el mar. En aquest sector hi dominen materials al·luvials més fins aportats per rieres, torrents i les aigües d'escorrentiu que baixen de la serra i, també, dels corrents marins.

De forma més detallada i cenyint-nos al carrer que ens ocupa en la present memòria, ens hem de situar al Barri del Call ubicat al districte de Ciutat Vella, més concretament al Call Major, delimitat pels actuals carrers de el Call, Sant Honorat, Sant Sever / Baixada de Santa Eulàlia i la muralla romana (la línia entre els carrers de Banys Nous i el de l'Arc de Sant Ramon). Aquest barri es troba ubicat al sector W de l'antiga ciutat situada dins el perímetre dels murs romans, i la seva durada com a barri jueu va des de el segle XI fins el 1319, moment de la seva destrucció¹.

Respecte al carrer del Call, se'n pot dir que segueix aproximadament el mateix traçat que un dia seguí el *Decumanus Maximus* de la colònia de Barcino, i en època medieval fou la principal via del barri jueu.

En aquest carrer tot i que no es conserven restes de l'arquitectura original de barri, encara es poden observar alguns edificis d'especial singularitat com la del número 8, amb relleu de terra cuita, l'arrencada de l'arc del Portal del Castell Nou que es conserva arran d'una casa gòtica del segle XIII al número 5, o al número 11, on hi trobem uns esgrafiats que representen l'antiga llibreria dels Comelles, fundada l'any 1591.²

¹ Gran Geografia Comarcal de Catalunya

² “ Barcelona pam a pam “

4.- NOTÍCIES HISTÒRIQUES I INTERVENCIONS ANTERIORS

- Marc històric

Si bé l'origen del traçat del carrer del Call, com ja hem esmentat, és l'antic *decumanus* de la colònia romana de *Barcino*, i són evidents restes de l'entramat urbà d'aquesta època en jaciments com els de Sant Honorat,³ o el del Palau de la Generalitat, sembla que el període històric que emmarca amb justícia aquest emplaçament és el d'època medieval i més concretament el període d'ocupació de la població jueva d'aquest sector de la ciutat.

El Call va ocupar una part del que havia estat el quadrant oest de la ciutat romana, i la muralla, com a contorn perimetral de la colònia, determinava el límit d'aquest barri medieval. Amb el temps la muralla va ser superada per les edificacions que se sobreposaven i també oberta en diferents punts per a facilitar la comunicació amb l'exterior.

El seu origen es troba determinat segons fonts documentals entorn al segle XI dC. i el seu funcionament arriba fins al 1391 en que fou destruït.³ Tot i això, el barri ha mantingut gran part de la seva estructura fins a l'actualitat. Un dels exemples més clars del desmembrament del Call, és el fet que el 1403, s'hi expropiaren dues cases per tal de crear el nucli primigeni de l'actual Palau de la Generalitat.

- Intervencions anteriors

Si bé el mateix edifici afectat per la present intervenció arqueològica no ha estat afectat per cap actuació arqueològica anterior, sí que es té constància d'altres intervencions arqueològiques en zones properes. Ens centrarem en aquelles que han donat informació de restes d'època medieval.

Entre 1987 i 1989 es dugueren a terme varies intervencions arqueològiques al subsòl del Palau de la Generalitat, a càrrec de Maria Sardà. Els treballs d'adequació de diverses instal·lacions situades a la planta baixa del

³ “Els barris de Barcelona “

Palau de la Generalitat, van representar l'obertura de rases que afectaven al subsòl i van deixar al descobert les estructures de la Barcelona medieval sobre les quals es va assentar el palau. Concretament es van documentar les restes del mur que separava el call jueu de la resta de la ciutat medieval i de les cases que se l'hi adossaven a banda i banda, així com les restes de les cases que la Diputació del General va comprar i posteriorment enderrocar per tal de dur a terme, entre 1610 i 1630, l'ampliació del palau gòtic. També es va poder documentar algunes estructures de la ciutat romana, que van permetre observar que, el traçat urbà romà en aquest sector es va mantenir intacte fins gairebé el segle XI, moment en que s'obriren nous carrers i s'aixecaren nous edificis que no seguien la modulació de l'espai romà.⁴

L'any 1996, es va dur a terme per part de l'associació Call de Barcelona, la recuperació de la planta baixa de l'edifici situat al carrer Marlet número 5 on, en base a estudis de l'historiador Jaume Riera, es creia que s'ubicava la Sinagoga Major. Les excavacions dels anys 1997 i 1999, no van permetre donar més dades sobre la sinagoga, ni tan sols sobre aspectes del call jueu, ja que no es van poder documentar restes significatives d'aquesta època.

La darrera intervenció, és la que es dugué a terme entre el 2001 i el 2003 al solar del carrer de Sant Honorat núm. 3. sota la direcció de Francesc Florensa. Durant la intervenció arqueològica, es varen poder documentar un seguit d'estructures d'època medieval possiblement relacionades amb la vida mercantil del call de Barcelona, a més d'un important conjunt d'època romana.

⁴ “ Anuari d'intervencions Arqueològiques a Catalunya. I “

5.- MOTIVACIÓ DE LA INTERVENCIÓ I OBJECTIUS

Degut a la necessitat que el llogater de la planta baixa de la citada finca, Sr. Pedro Bustiche, havia de practicar una sèrie de rebaixos al subsòl de l'edifici, i degut a la ubicació de la finca dins del perímetre emmurallat de l'antiga ciutat romana de *Barcino*, i la seva proximitat a zones arqueològiques d'elevada importància com la del carrer de Sant Honorat número 3, la de la Plaça de Sant Miquel o la d'Avinyó 15, es creu necessari i convenient, des del **Servei d'Arqueologia del Museu d'Història de la Ciutat**, que es dugui a terme el seguiment dels treballs que comporta l'obra de rebaix de l'edifici esmentat.

Els treballs arqueològics han estat encomanats a l'empresa d'arqueologia **ATICS S.L.**, i les tasques de direcció a l'arqueòloga Adriana Vilardell Fernàndez.

La zona prevista, afecta una zona d'interès arqueològic per les raons abans esmentades, i en conseqüència, cal que es dugui a terme la recerca arqueològica preventiva d'acord amb allò expressat en el *Decret 78/2002 de Reglament de protecció del patrimoni arqueològic i paleontològic*, per tal d'evitar, en la mesura del que sigui possible, pèrdues patrimonials a la ciutat i així també obtenir més informació sobre la història d'aquesta.

No cal remarcar la importància que pot tenir l'estudi de subsòl en aquest indret, ja que es troba inclòs en un dels principals sectors històrics de Barcelona, on es poden documentar tant restes medievals pertanyents a l'estructura del barri jueu anomenat el Call, com restes romanes pertanyents a l'entramat urbà de l'antiga colònia de *Barcino*.

6. METODOLOGIA EMPRADA

El mètode emprat per a dur a terme els rebaixos pertinents ha estat l'habitual en aquets casos, amb un primer rebaix del paviment i la seva solera amb martell elèctric, i la resta de forma manual. Aquestes tasques les han dut a terme els obrers contractats pel beneficiari de la planta baixa del citat edifici.

Per al registre de les unitats estratigràfiques identificades durant els treballs arqueològics, s'ha emprat el mètode triat pel Servei d'Arqueologia del Museu d'Història de la Ciutat, es a dir, el sistema de registre ideat per Harris i Carandini. Aquest implica una diferenciació dels estrats arqueològics en Unitats Estratigràfiques, de les quals se'n elabora una fitxa amb les característiques de cada element diferenciat.

Els treballs arqueològics alhora, s'han documentat amb tècnica fotogràfica digital en color, i dibuix arqueològic de les estructures localitzades a escala 1:20.

7. TREBALLS REALITZATS

Descripció

Com hem esmentat en apartats anteriors, s'havien de practicar una sèrie de rebaixos al subsòl de la planta baixa del número 19 del carrer del Call.

Aquests rebaixos consistien en un forat de 55 x 55 x 75 cm per tal d'encabir-hi una base de formigó on assentar una biga de suport de la planta altell i un altre rebaix de 100 x 30 x 30, per a situar-hi la platina per a la base de l'escala. (Fotografies 1 i 2, Figura 2)

En primer lloc es va fer el forat per a la base de formigó. Mentre es practicava el rebaix, a una cota d'aproximadament 30 cm. del terra de la planta baixa, es va documentar part d'una estructura, possiblement un mur, de pedra irregular i morter de calç ataronjat. (U.E. 104). L'estructura presentava una orientació paral·lela a la línia de façana de l'actual edifici. Aquest mur es trobava associat a un estrat de color marró fosc, molt argilós, identificat com a nivell arqueològic.(U.E.103)

Degut a aquesta troballa i per tal que no es veiessin afectades ni l'estructura identificada ni les obres de la finca, el forat es va haver de desplaçar uns 30 cm. més cap a l'interior de l'edifici, fent que el rebaix acabés fent aproximadament uns 85 cm de costat. (Fotografies 3 i 4, Figura 3)

L'estructura es va documentar i posteriorment, es va protegir amb geotèxtil, per tal que les tasques d'encofrat poguessin continuar.(Fotografia 5) Tant la decisió d'engrandir la cala, com la de tractament de la resta mural identificada, es van fer sota la supervisió de la Secció d'Arqueologia Urbana del Museu d'Història de la Ciutat de Barcelona.

El següent pas va ser obrir la cala per encabir la platina de la base de l'escala. En aquest cas no es va documentar cap estructura i el rebaix es va fer sense cap problema. Cal esmentar però, que pràcticament al final del rebaix es va intuir el mateix nivell marró fosc (U.E. 103) que s'identificà en l'altra cala.

Tot i que les tasques de la intervenció arqueològica preventiva es reduïen al control dels rebaixos que s'havien de dur a terme a la planta baixa de l'edifici, es va creure convenient des del Museu d'història de la Ciutat de Barcelona, també es van dur a terme tasques de documentació fotogràfica dels murs perimetrals de l'edifici afectat, que quedaren al descobert després de treure'ls-hi la capa d'enlluït que els cobria.

Es va poder observar un parament irregular que variava segons l'habitació, però que a grans trets estava elaborat amb carreus de mida petita, lligats amb morter de calç.(Fotografies 6 i 7). També es va poder identificar el que sembla les restes d'una finestra tapiada, a l'alçada del segon pis de l'edifici. (Fotografia 8)

Interpretació

Degut a la manca de material ceràmic i al fet de que només es va poder documentar un fragment molt petit d'estructura mural, la interpretació de les restes trobades a l'actuació arqueològica preventiva que ens afecta és molt minsa. Només es pot dir que, possiblement, les restes del mur pertanyen a alguna divisió interna de l'edifici afectat, possiblement d'època medieval.

Aquesta datació es dona en base al parament constructiu del mur, que com hem dit, presenta restes de morter ataronjat associat generalment amb estructures d'aquesta cronologia. D'altra banda i per la dinàmica general del sector de la ciutat on ens trobem situats, on la majoria d'edificacions daten entre els segles XIV / XVI, i tenint en compte la cota a la que s'ha trobat la resta, ens reafirmem en aquesta datació medieval de l'estructura.

8. MATERIAL ARQUEOLÒGIC RECUPERAT

Com ja hem esmentat al llarg de la present memòria, no s'ha pogut recuperar cap tipus de material arqueològic significatiu, tot i que s'ha pogut identificar algun fragment de ceràmica comuna informe, la qual té carència de qualsevol valor cronològic al no anar acompanyada d'altres elements característics de l'època.

9. CONCLUSIONS

Degut als escassos resultats que ha produït aquesta intervenció arqueològica preventiva al carrer del Call número 19, les conclusions que se'n poden extreure són molt minses.

Una primera conclusió és que, com a la majoria del districte de Ciutat Vella, és possible de recuperar restes de les edificacions medievals que ocupaven aquest sector de la ciutat, i que si bé aquest no és el cas, també es poden recuperar restes d'altres períodes històrics.

En el nostre cas, s'ha pogut documentar de forma molt segada, les restes d'edificacions medievals possiblement relacionades amb l'estructura de l'edifici afectat. Tot i això, és impossible amb la informació actual afinar d'alguna manera els resultats obtinguts en la present intervenció.

D'altra banda, i tenint en compte les restes que com les del carrer de Sant Honorat número 3, es poden localitzar a la zona afectada per la present intervenció, sempre és necessari de practicar un control sobre qualsevol tipus de remoció de terra que es faci en aquest sector de la ciutat.

10 : BIBLIOGRAFIA

Carreras Candi, F : “ Gran Geografia Comarcal de Catalunya” vol. VIII

Ed. Enciclopèdia Catalana, 1982, Barcelona

Cirici , A : “ Barcelona pam a pam”

Ed. Teide S.A., 1972, Barcelona

VV.AA : “Anuari d'intervencions arqueològiques 1982-1989. Època romana i

Antiguitat tardana “ Ed. Generalitat de Catalunya, Departament de

Cultura, 1993, Barcelona

VV . AA : “ Els barris de Barcelona” vol. I Ed. Enciclopèdia Catalana, 1997,

Barcelona

ANNEXOS

Annex 1 : Fotografies

1: Vista de les dues cales

2 : Vista de la cala 2

3 : Cala 2, mur U.E. 104 i estrat U.E. 103

4 : Detall del mur U.E. 104

5 : Mur U.E. 104 tapat amb geotèxtil

6: Mur de l'edifici

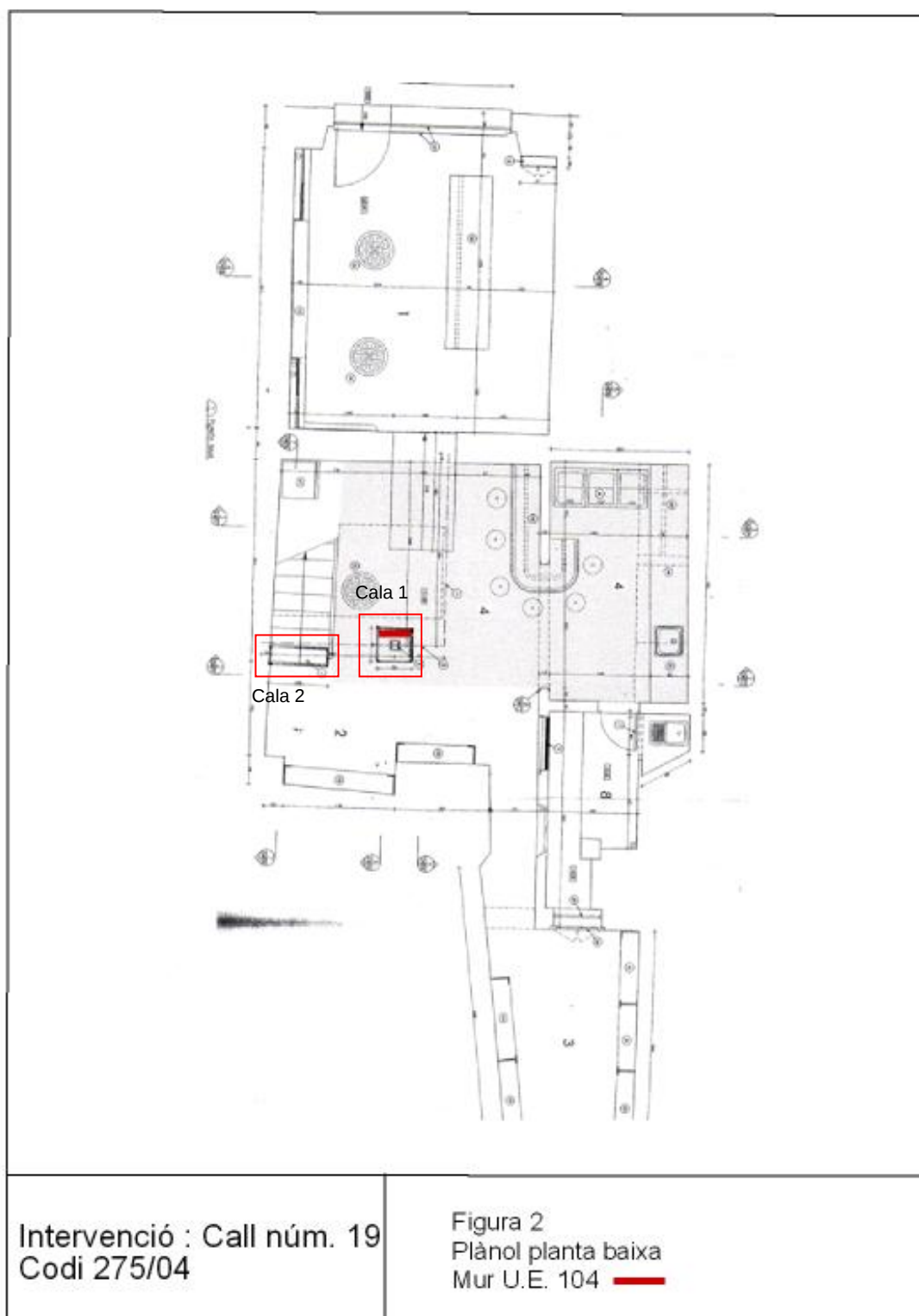

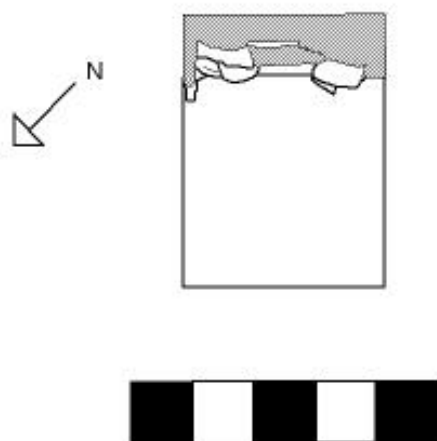
7 : Detall mur edifici

8 : Possible finestra tapiada

Annex 2 : Planimetries

Intervenció : Call núm. 19
Codi 275/04

Figura 3
Planta del mur U.E. 104
Escala 1 : 20

Annex 3 : Fitxes de U.E.

CARRER DEL CALL 19 (Barcelona)

Fitxa Unitat Estratigràfica	100
Sector: Cala 1 Fase: 1 Cronologia: S.XX	
Definició: Estrat Descripció: Paviment de rajoles modern. Cotes : fins a cinc cm. Per sota el nivell del terra Materials arqueològics:	
Igual a::	Equivalent a::
Rebleix a::	És reblert per::
Cobreix a:: 102	És cobert per::
Talla a::	Tallat per::
Es recolza a::	Se li recolza::
S'entrega a	Se li entrega::

Fitxa Unitat Estratigràfica	101
Sector: Cala 1 Fase: 1 Cronologia: Moderna	
Definició: Estrat Descripció: Paviment de rajoles possiblement de terra cuita. Cotes : entre 5 i 8 cm. Per sota el nivell del terra Materials arqueològics:	
Igual a::	Equivalent a::
Rebleix a::	És reblert per::
Cobreix a:: 103	És cobert per:: 100
Talla a::	Tallat per::
Es recolza a::	Se li recolza::
S'entrega a	Se li entrega::

CARRER DEL CALL 19 (Barcelona)

Fitxa Unitat Estratigràfica		102
Sector: Cala 1	Fase: 1	Cronologia: Moderna
Definició: Estrat Descripció: Nivell d'enderroc. Cotes : entre 8 i 30 cm. Per sota el nivell de terra Materials arqueològics:		
Igual a::	Equivalent a::	
Rebleix a::	És reblert per::	
Cobreix a:: 103, 104	És cobert per:: 101	
Talla a::	Tallat per::	
Es recolza a::	Se li recolza::	
S'entrega a	Se li entrega::	

Fitxa Unitat Estratigràfica		103
Sector: Cal 1	Fase: 2	Cronologia: Medieval ?
Definició: Estrat Descripció: Nivell argilós, de color marró fosc, orgànic i amb material ceràmic. Cotes : entre 30 i 70 cm. Per sota el nivell del terra Materials arqueològics:		
Igual a:: 202	Equivalent a::	
Rebleix a::	És reblert per::	
Cobreix a::	És cobert per:: 102	
Talla a::	Tallat per::	
Es recolza a:: 104	Se li recolza::	
S'entrega a	Se li entrega::	

CARRER DEL CALL 19 (Barcelona)

Fitxa Unitat Estratigràfica		104
Sector: Cala 1	Fase: 2	Cronologia: Medieval ?
Definició: Estructura Descripció: Mur de pedra de mida petita lligada amb morter de calç ataronjat. Cotes : a 30 cm. Per sota del nivell del terra. Materials arqueològics:		
Igual a::	Equivalent a::	
Rebleix a::	És reblert per::	
Cobreix a::	És cobert per:: 102	
Talla a::	Tallat per::	
Es recolza a::	Se li recolza:: 103	
S'entrega a	Se li entrega::	

Fitxa Unitat Estratigràfica		200
Sector: Cala 2	Fase: 1	Cronologia: Segle XX
Definició: Estrat Descripció: Paviment de rajoles. Cotes : Fins a 5 cm. Per sota del nivell de terra Materials arqueològics:		
Igual a::	Equivalent a::	
Rebleix a::	És reblert per::	
Cobreix a::	És cobert per::	
Talla a::	Tallat per::	
Es recolza a::	Se li recolza::	
S'entrega a	Se li entrega::	

CARRER DEL CALL 19 (Barcelona)

Fitxa Unitat Estratigràfica	201
Sector: Cala 2 Fase: 1 Cronologia: Moderna	
Definició: Estrat Descripció: Nivell de runa moderna i terra solta.	
Materials arqueològics:	
Igual a::	Equivalent a::
Rebleix a::	És reblert per::
Cobreix a:: 202	És cobert per:: 200
Talla a::	Tallat per::
Es recolza a::	Se li recolza::
S'entrega a	Se li entrega::

Fitxa Unitat Estratigràfica	202
Sector: Cala 2 Fase: 2 Cronologia: Medieval?	
Definició: Estrat Descripció: Nivell de color marró fosc. Sense rebaixar. Possible nivell arqueològic	
Materials arqueològics:	
Igual a:: 103	Equivalent a::
Rebleix a::	És reblert per::
Cobreix a::	És cobert per:: 201
Talla a::	Tallat per::
Es recolza a::	Se li recolza::
S'entrega a	Se li entrega::